

Nehézségek és módszertani dilemmák a profilalkotás hazai kutatásában

LEHOCZKI Ágnes

A bűnügyi profilalkotás a kriminálpszichológia egyik legígéretesebb alkalmazott területe. Kétségtelenül nehezen kutatható területről van szó, ám a külföldi szakirodalomban tájékozódva látható, hogy mégis egyre több vizsgálat folyik ezen a téren. A tanulmányban az alapfogalmak rövid bevezetése után először azt mutatom be, hogy melyek azok a félreértések és sztereotípiák, amelyek a profilalkotás elterjedését és kutatását hazánkban megnehezítik, vagy akár el is lehetetlenítik. Amellett érvelek, hogy fontos a hazai kutatások folytatása a területen, s egyúttal olyan befektetés, amely semmi mással nem pótolható. A tanulmány második felében a doktori képzésem keretében folytatott kutatásomat ismertetem, melynek témája a posztoffenzív szakasz pszichés történéseinek vizsgálata életellenes bűncselekményt elkövetőknél. A kutatás felépítésének leírása után a folyamat jelenlegi állásáról is beszámolok. Végül a munka során felmerült módszertani nehézségekről, dilemmákról írok, és igyekszem tanulságokat megfogalmazni.

A bűnügyi profilalkotás a kriminálpszichológia egyik legígéretesebb alkalmazott területe, ennek ellenére hazánkban szinte teljesen mellőzött módszer. Az alábbi tanulmányban először a profilalkotás fogalmát és sokszor félreértett felhasználhatósági körét tisztázom, elsősorban angolszász, valamint más európai és hazai szakirodalmi forrásokat feldolgozva. Ezt követően megkísérlem bemutatni azokat a nehézségeket, amelyekbe e módszer fontosságának és használhatóságának magyarországi elfogadtatása ütközik. Végül egy jelenleg folyó – kezdeti stádiumban lévő – hazai kutatás leírásán keresztül vázolom, hogy milyen módszertani nehézségekkel és dilemmákkal szembe-sül a kutatni vágyó szakember.

Mi a profilalkotás?

A módszer a pszichológiát, a pszichiátriát, a pszichopatológiát és a szociológiát használja fel az ismeretlen tettes felderítésének segítésére. A profilalkotás során pszichológiai jellegű adatok kiemelése, rendszerezése, elemzése és értékelése történik, melynek során a profilt készítő szakember meghatározza az elkövető demográfiai és személyiségbeli jellemzőit.¹ A profilalkotás tehát az elkövető legfőbb személyiség- és viselkedésbeli jellemzőinek rekonstrukciója cselekményének pszichológiai szempontú elemzése alapján.²

1 Csernyikné (2006)

2 Douglas et al. (1995), Bodonyi-Nagy. Természetesen a gyakorló nyomozó munkája során óhatatlanul képet alkot arról az emberről, akit keres. Bár ezt nem hívja profilnak, az általa alkotott mentális kép ugyanazt a célt szolgálja (Chilkó, 1994). A profilalkotás azonban teljes figyelmét erre a folyamatra fordítja, és a lehető legpontosabb képet igyekszik megalkotni a tettesről, a szubjektivitás és az intuíció helyett az objektivitásra, a tudományos alaposágra és az aprólékosságra alapozva (Kemény, 1999).

Mi nem a profilalkotás?

A pszichológiai/bűnügyi profil nem váltja ki a hagyományos nyomozati eszközöket és technikákat.³ Nem helyettesíti a nyomozást, hanem csupán egy eszköz a nyomozó szakember fegyvertárában. Természetesen ez az eszköz is akkor tud hatékonyan működni, ha rendeltetészerűen használják. Ezért fontos annak tudatában lenni, hogy a profil nem mondja meg, *ki* az elkövető, hanem rámutat arra, hogy – nagy valószínűséggel – *milyen típusú személy*.⁴ A profilalkotással, a módszer felhasználhatóságával kapcsolatos további tévhitekről a későbbiekben részletesen írok. Itt csupán jelzem, hogy az egyik legelterjedtebb tévedés az, hogy a profilalkotás csakis a sorozatgyilkosságok esetében alkalmazható.

Mire használható?

A profilalkotás felhasználási területei között az egyik legismertebb a *szűkítés*. Az elkészült profil által leszűkíthető a lehetséges elkövetői kör, amelyben vizsgálni érdemes,⁵ ezzel az erőforrások a megfelelő irányba terelhetők, s ez fokozza a hatékonyságot és a gazdaságosságot.⁶ A profilalkotás segítséget nyújthat annak eldöntésében, hogy egyes cselekmények *sorozatba, tehát egy elkövetőhöz tartoznak vagy sem*.⁷ A profilalkotás segítségével bejósolhatóak az elkövető birtokában lévő, a cselekmény elkövetésére utaló tárgyak, ezzel fokozva a *házkatatások* célirányosságát.

A profilalkotás jelentős segítséget nyújthat a hatékonyabb *nyomozási stratégiák kialakításában*, különös tekintettel a proaktív technikákra,⁸ melyek az ún. „döglött ügyek”, illetve az elakadt nyomozások esetében kaphatnak kiemelt szerepet. Ez az alkalmazási terület a profilalkotás egyik legnagyobb hasznát adhatja, hiszen ezek az eljárások az elkövető pszichés működésének pontosabb ismerete által egyre kreatívabbá és hatékonyabbá válhatnak.

A profilalkotás nemcsak az ismeretlen elkövető felkutatásában vállalhat szerepet, hanem az elfogást követő szakaszban is nagyban segítheti a bizonyítási folyamatot, a már elfogott elkövetőtől való információnyerést. Az elkövető általános és specifikus érzelmi, kognitív, viselkedéses reakcióinak minél pontosabb ismerete által kialakíthatók a leghatékonyabb *kihallgatási stratégiák* is.⁹

Az elterjedt nézet szerint a profilalkotás leginkább sorozatgyilkosságok esetében használható módszer. Az utóbbi körülbelül 10–15 évben azonban megnőtt az érdek-

3 Kiss (1995) 217–232., Douglas et al. uo. 2., Nagy–Elekesné (2004) 51–65.

4 Douglas–Olshaker (1996)

5 Csernyikné uo. 1., Kemény (1999) 3–20.

6 Uo. 10., Nagy–Elekesné uo. 7., Davis (1999) 291–301.

7 Csernyikné uo. 1., Kemény uo. 10., Crabbé et al. (2008) 88–106.

8 A proaktív stratégia arra irányul, hogy a társadalom partnerré váljon a bűntény megoldásában (Douglas–Olshaker, 1996). Douglas itt beszél azokról a proaktív kezdeményezésekről (voltaképpen pszichológiai csapdákról), ahol az elkövetőt érzékenyen érintő témakörök ismeretében a tettes specifikus, előre jósolt válaszára számíthatunk, ezzel tovább szűkítve a gyanúsított kört, illetve leleplezve a tettest (Douglas et al., 1995).

9 Kemény uo. 10.

lődés az egyszeri cselekmények esetében való alkalmazhatóság, valamint az egyszeri cselekmények profilalkotás szempontjából fontos jellemzőinek kutatása iránt.¹⁰ Az általános nézet ma már az, hogy a profilalkotás minden olyan „helyszínes” ügyben alkalmazható, ahol az elkövető által alkalmazott erőszaknak nyomai vannak,¹¹ és ahol az erőszakos (pl. emberölési) cselekmény „szokatlan”, az elkövető pszichopatológiájának jegyét is magán hordozza.¹² Alkalmazható tehát az *egyszeri és a sorozatos emberölések* esetében is, utóbbi alatt értve a sorozatgyilkosságokat, ámokfutás jellegű cselekményeket, tömeggyilkosságokat is. Profilozásra általában alkalmasak a *szexuális jellegű* cselekmények, különösen a szexuális emberölések, a nemi erőszak, a gyermekek elleni szexuális cselekmények esetei. Gyorsan fejlődő terület a *gyűjtogatásos* esetek, valamint egy méltatlanul elhanyagolt szféra, a *zaklatásos* esetek profilozása, és a módszer jól használható lehet az *eltűnések* nyomozásánál is. Újabban ígéretes kutatások folynak a rablássorozatokban való alkalmazhatóság tekintetében is.¹³

A hazai gyakorlat

Magyarországon 1996-ban kezdődött a profilalkotás alkalmazása az Országos Rendőr-főkapitányság Kriminálisztikai Azonosító Szolgálatánál.¹⁴ A hazai bűnüldözés profilalkotó csoportja 1997 óta folytatja tevékenységét az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóságán.¹⁵ Az alkalmazott módszer angol közvetítéssel az USA-ból, Bendzsák Katalin és Benke Miklós 1993-ban, az Egyesült Királyságban, Chilko Ferenc 1993-ban, Bécsben és Kunos Imre 1995-ben, Lyonban tett szakmai látogatását követően jutott el hazánkba.¹⁶ A hazai módszert szociológiai típusú profilalkotás-ként határozzák meg, lévén, hogy alapjait Fülöp Gyula szociológus és Pálvölgyi Miklós programozó matematikus alkotta meg. A módszer lényege egy 254 kérdést tartalmazó, statisztikai kódolásra alkalmas kérdőív, amely a bűncselekmények áldozatainak sérüléseire, a talált nyomokra, elkövetési módokra kérdez rá, és egy számítógépes program, amely az adatok összegyűjtését és rendszerezését szolgálja.¹⁷ Adatbázisukban egy 2004-es információ szerint az 1970-es évekig visszamenőleg 2300 felderített bűncselekmény adatai állnak rendelkezésre.¹⁸ A módszer tehát alapvetően statisztikai jellegű, azaz az összegyűjtött adatokon elvégzett statisztikai számítások révén valószínűsítik a tettesek személyiségjegyeit és egyéb jellemzőit.¹⁹

Ezenkívül esetenként formális és informális együttműködések vannak a nyomozók és a profilalkotó csoporthoz nem tartozó, a profilalkotás iránt érdeklődő, különböző

10 Crabbé uo. 16., Salfati-Haratsis (2001) 335–362., Salfati (2001) 286–291., Salfati (2003) 490–512., Salfati (2000) 265–293.

11 Nagy-Elekesné uo. 7.

12 Turvey (2008), Douglas et al. (2006)

13 Yapp (2010)

14 Nagy-Elekesné uo. 7.

15 Uo., Tremmel et al. (2009)

16 Nagy-Elekesné uo. 7., Fülöp (1997) 5–11.

17 Kemény uo. 10., Nagy-Elekesné uo., Tremmel et al. uo. 30., Fülöp uo. 32.

18 Tremmel uo., Bodonyi-Nagy uo. 3.

19 Nagy-Elekesné uo., Tremmel et al. uo.

szakterületekről érkező szakemberek között. Boros²⁰ meglátása szerint Magyarországon a profilalkotás használatára ugyan történtek kísérletek, és bár ezek nem voltak minden siker nélkül, a nyomozati munkában mégsem terjedt el a rendszeres felhasználás. A profilalkotás hazai kutatása pedig gyakorlatilag nem létezik.

A profilalkotás hazai alkalmazásának akadályai

Boros²¹ szerint a profilalkotás mellőzésének egyik fő oka a nyomozó hatóságok konzervativizmusa, idegenkedése az új módszertől. Ehhez szorosan köthető²² az általánosan tapasztalható nézet, miszerint Magyarországon szerencsére csak kis számban fordulnak elő olyan jellegű és súlyosságú cselekmények, melyek indokolnák vagy kikényszerítenék a profilalkotás használatát. Igaz, hogy így van ezzel például a ballisztika is – ritka hazánkban a lőfegyver használata bűncselekmény elkövetése során –, még sincs szükségtelennek minősítve. Másrészt azonban a profilalkotás – ahogyan azt már említettem – egyáltalán nemcsak a rituális sorozatgyilkosságok esetében alkalmazható, hanem sokkal szélesebb körben.

További ok a speciálisan képzett szakemberek hiánya.²³ Ha abból indulunk ki, hogy erre a módszerre hazánkban nincs szükség, akkor nincs szükség arra sem, hogy ilyen szakembereket képezzünk. Azonban mégis időről időre szükség van profilalkotásra, és ilyenkor képzett és testközeli tapasztalatokkal bíró szakemberek hiányában a módszer esetleg nem hozza azt az eredményt, amit várnak tőle. De ez vajon azt a feltevésünket igazolja, hogy a profilalkotás mint módszer nem jó semmire?

A „kinevelés” és a kutatások hiányához vezet az az elképzelés is, hogy azokban az esetekben, amikor a módszerre szükség van, külföldi szakemberek és tudásanyag igénybevételeivel orvosolható a hiány.²⁴ Ez azonban nem így van, az USA-ban szerzett tapasztalatok és lefolytatott kutatások tudásbázisa a kulturális különbségek miatt nem ültethető át teljes egészében a hazai körülményekre. A roma hagyományok és szimbólumok ismerete például a hazai kriminalisztikai pszichológiában megkerülhetetlen. Egy nagyon egyszerű példával illusztrálva: egy peremre szorult, hagyományosan szocializált roma közösség működését, amelybe még a pár kilométerre fekvő fővárosból, a budapesti létből sem könnyű behelyezkedni, vajon egy másik kontinensről hogyan lehet megragadni?

Összefoglalva azt mondhatjuk, a tapasztalat azt mutatja, hogy a profilalkotás – ahogyan más forenzikus tudományok sem – nem univerzális módszer, de időről időre adódnak olyan esetek, amikor szükség van rá. A profilalkotás a jelenlegi alkalmazásnál jóval több feladatra, a cselekmények jóval szélesebb körében lenne használható, a nyomozati munkát mind időben, mind anyagi ráfordításban gazdaságosabbá, valamint a kreativitás és újszerűség miatt hatékonyabbá téve.

20 Boros (2003) 275–292.

21 Uo. 41.

22 Uo.

23 Uo.

24 Fekete (2009)

Ahhoz, hogy a módszer a lehető legtöbb hasznot hozza, az alábbiakra van szükség:

- Annak pontos ismeretére, hogy a profilalkotás milyen területen használható.
- Annak pontos ismeretére, hogy a profilalkotástól mi várható és mi nem.
- Speciálisan képzett és terepen szerzett tapasztalatokkal bőven ellátott szakemberekre.
- Hazai kutatásokra.

A kutatásokról szólva meg kell említeni, hogy nemzetközi szinten is csak évente 10–15 cikk jelenik meg, és ezeknek is csupán a töredéke tudósít empirikus kutatásokról.²⁵ Tudomásom szerint Magyarországon mindezidáig egyáltalán nem készült a profilalkotás területén publikált, pszichológiai szempontú empirikus kutatás. Ezt a hiányt igyekszik orvosolni az alább ismertetett kutatás.

A posztoffenzív szakasz pszichés történései

A kutatás az emberölési cselekményt követő, ún. posztoffenzív szakasz pszichés történéseire fókuszál. Sokat tudunk ugyanis az emberöléshez vezető folyamatokról, rizikó-tényezőkről, azonban rendkívül keveset arról, hogy milyen érzelmi, kognitív és viselkedéses reakciók követik az emberölést az elkövető tekintetében. Ennek a tudásnak pedig jelentős hozzávéka lehet mind a nyomozati (profilalkotás, nyomozati stratégiák, kihallgatási stratégiák), mind az elkövetőkkel folytatott terápiás és reintegrációs munkában (a cselekmény beépítése az identitásba, életnarratívába). A kutatás a tettes általános megküzdési²⁶ jellemzői, a cselekmény elkövetési jellegzetességei, a tettes cselekmény során átélt stressz-szintje és érzelmi állapota, valamint a cselekményt követő megküzdési jellegzetességek között igyekszik összefüggéseket, mintázatokat találni (1. ábra). A cél az, hogy az elének kerülő cselekmény jellemzőiből tudjunk következtetéseket levonni arra vonatkozóan, hogy a cselekmény okozta stresszre a tettes hogyan reagál. További kérdés az is, hogy mindez milyen kapcsolatban áll a tettes cselekmény előtti megküzdési jellegzetességeivel.

1. ábra: Hipotézisek

²⁵ Dowden et al. (2007) 44–56.

²⁶ A megküzdés az alkalmazkodásnak egy speciális formája, alkalmazkodás nehezített feltételek (stressz) mellett. A megküzdést az különbözteti meg a stresszre adott egyéb (pl. automatikus fiziológiai) válaszoktól, hogy egy célirányos és tudatos kognitív és viselkedéses erőfeszítés az alkalmazkodásra (Atkinson–Hilgard, 2005).

A vizsgált minta és az adatforrások

A vizsgálatban emberölés büntettéért jogerősen elítélt fogvatartottak vettek részt. A férfiakat a Budapesti Fegyház és Börtön, valamint a Szegedi Fegyház és Börtön, a nőket pedig a Kalocsai Fegyház és Börtön állományában kerestem meg. A cselekmény és az elfogás között eltelt idő (tehát a nyomozás során szabadlábon eltöltött posztöffenzív szakasz hossza) szerint terveztem legalább 30-30 fős csoportokat gyűjteni (minimum egy hét, maximum egy hét). Ezt a tervet sikerült jelentősen túlteljesíteni. Az adatokat a cselekménnyel kapcsolatban a jogerősen lezárt esetek ítéletkiadmányaiból, illetve nyomozati anyagokból gondoltam beszerezni. Ennek nyomán történt az elkövetési jellegzetességek jelölése statisztikailag feldolgozható formában. A változókat a korábbi kutatások alapján (az FBI által használt kérdőív, Canter és munkatársainak kutatásai, Modus Operandi nyilvántartás), a pszichológiai relevanciával bíró változók kiválogatása révén állítottam össze. Ezenkívül terveim között szerepelt további posztöffenzív változók gyűjtése a feldolgozás alatt. A cselekményre vonatkozó adatokat végül szinte teljes egészében az ítéletkiadmányokból sikerült beszerezniem, mivel a nyomozati anyagokhoz való hozzáférés rendkívül körülményes, aránytalan anyagi és időbeli ráfordítást igényel, sokszor pedig egyenesen lehetetlen lett volna.

Az elkövetők élményanyagát, megküzdési jellegzetességeit kérdőíves formában mértem fel. Két tesztbattériát töltöttek ki a fogvatartottak: egy általános és egy posztöffenzív csomagot. Mindkét felvétel csoportos formában történt, egymástól időben elkülönítve (a fáradás hatását kiküszöbölendő). A posztöffenzív battériát – mérőeszközök hiányában – elsősorban ismert és validált kérdőívekből állítottam össze úgy, hogy a tesztkitöltési instrukciót módosítottam a posztöffenzív szakaszra vonatkozóan. Ezenkívül saját összeállítású kérdőívek is szerepeltek.

Általános tesztbattéria	Posztöffenzív tesztbattéria
<ul style="list-style-type: none"> - STAI – Spielberger Vonásszorongás Skála (Sipos–Spielberger, 1988) - Levenson-féle önkitöltős pszichopátiaskála (Levenson és mtsai, 1995) - EPQ Szociális Kíváncsiság Skála (Eysenck–Matolcsy, 1984) - Megküzdési Mód Preferencia Kérdőív (Oláh, 1986) - Érzelemszabályozási Nehézségek Kérdőív (Kököneyi, 2008) - Büntetés- és jutalomérzékenységet mérő kérdőív (Kállai és mtsai, 2009) - Addikciókkal és szerhasználattal kapcsolatos saját összeállítású kérdőív 	<ul style="list-style-type: none"> - STAI – Spielberger Állapotszorongás Skála (Sipos–Spielberger, 1988) – módosított - Észlelt Stressz Kérdőív (Stauder–Konkoly -Thege, 2006) – módosított - Megküzdési Mód Preferencia Kérdőív (Oláh, 1986) – módosított - Kognitív Érzelemregulációs Kérdőív (Miklósi és mtsai, 2011) – módosított - PTSD-kérdőív (Foa, 1995) – módosított - Kriminális narratívákkal kapcsolatos kérdőív (Canter, 2012) - Bűncselekménnyel Kapcsolatos Szégyen és Büntudat Skála (Wright–Gudjonsson, 2007) - Saját összeállítású kérdőívek a posztöffenzív szakasz érzelmi, kognitív és viselkedéses történéseire vonatkozóan

2. ábra: A tesztbattériákban szereplő kérdőívek

A kutatás jelenlegi állása

2013 tavaszára megtörtént az adatok begyűjtése. Összesen 25 nő és 110 férfi szerepel a vizsgálatban. A BVOP tájékoztatása szerint 2013. január 31-én 1197 fő töltötte jogerős büntetését életellenes cselekményért Magyarországon. Ez azt jelenti, hogy a célpopuláció, azaz az életellenes bűncselekményért jogerősen elítélt elkövetők összességének több mint tíz százaléka szerepel a vizsgálatban. A kérdőívekből nyert adatok statisztikai programba történő bevitele megtörtént, jelenleg a feldolgozás²⁷ zajlik, konkrét eredmények a közeljövőben, reményeink szerint még az idei évben várhatók. (A doktori kutatástól független mellékszálként szerepel ugyan, de érdekes eredményeket hozhat a kényszergyógykezelték adatainak – Halmai Tamás kollégámmal közösen végzett – összehasonlítása az elítélt populációéval.) Bár a kutatás eredményei egyelőre nincsenek publikálható formában, az eddigi munka során szerzett tapasztalatok mindenképp megosztásra érdemesek.

²⁷ Lehoczki (2013a), Lehoczki (2013b)

Nehézségek, tanulságok

A vizsgált téma jellegéből adódóan a kutatás során igen sok nehézséggel szembesültem, amelyek nagy része módszertani, más része praktikus jellegű. Ezek között első helyen az adatszerzés nehézségei említendők. A minta és a vizsgált témakör jellegéből adódóan számos olyan tényező van, amely az adatok torzításának irányában hat. Ezek jelentős része nem kiküszöbölhető, azonban ez nem lehet ok arra, hogy az emberi tapasztalat ezen szegmensét ne kutassuk. Így ezeket elfogadva, és mindig szem előtt tartva, megfelelő óvatossággal kell az eredményeket értelmezni. Ezek között is legkézenfekvőbb a vizsgált személyekre tett kedvező benyomásra való törekvés. Ezt igyekeztem kontrollálni az ún. hazugságskála kérdőívbe történő beépítésével, illetve ennek szerepeltetésével az instrukcióban („nincs értelme hazudni”). A vizsgálat instrukciójában mindemellett elfogadó légkört igyekeztem teremteni, és hangsúlyoztam az anonimitást.

További nehézséget jelentett, amikor a vizsgált személy az egyértelmű bizonyítás ellenére tagadta a cselekmény elkövetését. Különösen érdekes helyzetet teremtett, amikor ennek ellenére a posztoffenzív battériát kitöltötte, az egyéb helyekről származó adatokkal egybehangzóan. Nehézséget okozott továbbá a fogvatartottak körében előforduló értelmi fogyatékoság, analfabetizmus, diszlexia, pszichotikus állapot – mindezek teljességgel ellehetetlenítik még a rövidebb kérdőívek kitöltését is. Ebből kifolyólag ezeket kizáró tényezőkként kezeltük a vizsgálati személyek válogatásánál. Ez ugyan a random mintavételt torzítja, de a tapasztalat szerint ezek a személyek még folyamatos segítség mellett is képtelenek voltak kitölteni a kérdőíveket, így az adatok akkor sem voltak tőlük megszerezhetőek, ha a mintában szerepeltek. Bonyolult döntés elé állított bennünket a mintaválasztásnál az a kérdés, hogy előzetes letartóztatásban, tehát ítélethozatal előtt álló fogvatartottakat keressünk, vagy olyanokat, akik már jogerős ítélettel rendelkező elítéltek. A jogerős ítéletig ugyanis akár évek is eltelhetnek, miközben az emlékek az idő múlásával kopnak, átalakulnak, jól racionalizáltak, az imidzshez illő narratíva kreálódhat a cselekménnyel kapcsolatban. Logikus volna, hogy az elfogás után minél hamarabb keressük meg az elkövetőt, amikor élményei még frissek. Az előzetes letartóztatás során azonban egyrészt a fogvatartott bűnössége és a cselekmény körülményei nem tisztáztak véglegesen, másrészt az elkövetőnek elemi érdeke önmagát a lehető legjobb színben feltüntetni, személyisége és cselekménye kevésbé kedvező aspektusait elrejtteni, így az őszinteségre ebben az időszakban számíthatunk legkevésbé. Mindezt mérlegelve a jogerősen elítéltek vizsgálata mellett döntöttem, mivel az őszinte válaszadásra ekkor számíthattam leginkább, és emellett bíztam abban a tényezőben, hogy az emlékek kopásának erősen ellene hat, hogy a cselekmény a fogvatartott életének kiemelten fontos, emocionálisan telített eseménye, amellyel az eljárás során ráadásul sokat foglalkozik. A döntést egyébként igazolni látszik, hogy a kérdőívekből szerzett adatok az eddigi vizsgálatok szerint nem korrelálnak sem a cselekmény, sem az elfogás óta eltelt idővel.

Problémát jelentett annak eldöntése is, hogy kérdőívvel vagy interjúval folytassam a vizsgálatot. Az interjú mellett szót a finomabb, specifikusabb adatnyerés, az eljárás ugyanakkor rendkívül időigényes. Emiatt a kérdőíves vizsgálatot választottam, amely statisztikailag könnyebben feldolgozható, de természetesen nem tud olyan részletes adatokat nyújtani, mint az interjú, ráadásul együtt jár az adattorzítás fokozott veszélyével. Ez utóbbi kérdésben a kérdőív hátránya nem teljesen egyértelmű, ugyanis az interjúval szemben arctalanságot biztosít, s ez fontos tényezőnek bizonyult. Az életellenes bűncselekményeket elkövetőkkel végzett munkám tapasztalatai alapján az elítélteknél a cselekmény sokszor szégyennel terhelt, s ez a rejtőzés késztetését hívja elő, ezért még terápiás kapcsolatban is csak óvatosan és lassan megközelíthető a téma. A kérdőív kitöltése során azonban nincs szemtől szemben helyzet, amely a szégyenteljes érzések felkavarását, és ezzel a rejtőzést (ahogy egyébként a dicsekvési tendenciát is) a minimumra csökkenti. Számos vizsgálati személy még ilyen körülmények között is azt a visszajelzést adta, hogy a posztöffenzív kérdőív kitöltése felkavaró volt.

Végül egy nem várt pozitívumról számolhatok be: a vizsgálattal való együttműködési hajlandóság a vártnál sokkal jobb volt. Alig akadt a vizsgálati személyek között, aki a kérdéseket elutasította volna. Számos alkalommal volt látható a fogvatartottak kínlódása a posztöffenzív kérdőív kitöltése során, többen sírva fakadtak vagy inadekvát érzelmi reakciókat mutattak, a visszautasítás felajánlott lehetőségét azonban rendre elhárították. Ennek motivációjaként legtöbbször azt jelölték meg, hogy ha már ez a cselekmény megtörtént, akkor abból valami jó is származzék.

IRODALOMJEGYZÉK

- Atkinson, Richard C. – Hilgard, Ernest R. (2005): *Pszichológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Bodonyi-Nagy Enikő: *Profilalkotás a gyakorlatban*. Forrás: www.rtf.hu/downloads/tanszekek/krimcs/ma4_profilalk.pdf (2012. 12. 08.)
- Boros János (2003): A bűnözői profilalkotástól a tanúkihallgatásig: törekvések a mai kriminálpszichológiában. In: *Magyar Pszichológiai Szemle*, 58. évf. 2. sz. 275–292.
- Chilkó Ferenc (1994): Adalék a profilalkotásról szóló cikkhez. In: *Belügyi Szemle*, 42. évf. 6. sz. 81–84.
- Crabbé, An – Decoene, Stef – Vertommen, Hans (2008): Profiling homicide offenders: A review of assumptions and theories. In: *Aggression and Violent Behavior*, Vol. 13. No. 2. 88–106.
- Csernyikné Póth Ágnes (2006): A profilalkotás lényege. In Csernyikné Póth Ágnes – Fogarasi Mihály (szerk.): *Kriminálpszichológia*. Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Davis, Joseph A. (1999): Criminal personality profiling and crime scene assessment: A contemporary investigative tool to assist law enforcement public safety. In: *Journal of Contemporary Criminal Justice*, Vol. 15. No. 3. 291–301.
- Douglas, John E. – Olshaker, Mark (1996): *Mind hunter: Inside the FBI's elite serial crime unit*. USA, Pocket Books.
- Douglas, John E. – Ressler, Robert K. – Burgess, Ann Wolbert (1995): *Sexual homicide: Patterns and motives*. USA, Free Press.
- Douglas, John E. – Burgess, Ann Wolbert – Ressler, Robert K. (2006): *Crime classification manual: A standard system for investigating and classifying violent crime*. San Francisco, Jossey-Bass.
- Dowden, Craig – Bennell, Craig – Bloomfield, Sarah (2007): Advances in offender profiling: A systematic review of the profiling literature published over the past three decades. In: *Journal of Police and Criminal Psychology*, Vol. 22. No. 1. 44–56.

- Eysenck, Sybil B. G. – Matolcsi, Ágnes (1984): Az Eysenck-féle Személyiség Kérdőív (EPQ) magyar változata: a magyar és az angol felnőttek összehasonlító vizsgálata. In: *Pszichológia*, 4. évf. 2. sz. 231–241.
- Fekete, Gy. Attila (2009): *Napokig Budapesten nyomozott az FBI a romák gyilkosai után*. Forrás: <http://propeller.hu/itthon/659957-napokig-budapesten-nyomozott-az-fbi-a-romak-gyilkosai-utan> (2014. 01. 06.)
- Foa, Edna B. (1995): *Posttraumatic Diagnostic Scale Manual*. USA, National Computer Systems.
- Fülöp Gyula (1997): Bűnözői profilalkotás a hazai bűnüldözésben. In: *Belügyi Szemle*, 35. évf. 12. sz. 5–11.
- Kállai János – Rózsa Sándor – Kerekes Zsuzsanna – Hargitai Rita – Osváth Anikó (2009): A temperamentum alapidimenziójának egyik mérőeszközével, a büntetés- és jutalomérzékenység kérdőívvel (SPSRQ) szerzett hazai tapasztalatok. In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 10. évf. 2. sz. 153–172.
- Kemény Gábor (1999): A profilalkotás adaptálásáról. In: *Belügyi Szemle*, 47. évf. 3. sz. 3–20.
- Kiss Anna (1995): Profilalkotás mint új kriminalisztikai módszer? In Puztai László (szerk.): *Kriminológiai és kriminalisztikai évkönyv*. Budapest, Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet.
- Lehoczki Ágnes (2013a): *A cselekményre adott pszichés reakciók vizsgálata életellenes elkövetőknél*. Győr, Magyar Pszichiátriai Társaság Vándorgyűlése.
- Lehoczki Ágnes (2013b): *Az emberölést elkövető tettesek pszichés reakciói cselekményüket követően empirikus kutatás tükrében*. Budapest, Magyar Pszichológiai Társaság XXII. Tudományos Nagygyűlése.
- Levenson, Michael R. – Kiehl, Kent A. – Fitzpatrick, Cory M. (1995): Assessing psychopathic attributes in a noninstitutionalized population. In: *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 68. No. 1. 151–158.
- Miklósi Mónika – Martos Tamás – Kocsis-Bogár Krisztina – Perczel Forintos Dóra (2011): A Kognitív Érzelem-Reguláció Kérdőív magyar változatának pszichometriai jellemzői. In: *Psychiatria Hungarica*, 26. évf. 2. sz. 102–111.
- Nagy Enikő – Elekesné Lenhardt Zsuzsa (2004): A specifikus elkövetői profilalkotás elmélete és gyakorlata. In: *Belügyi Szemle*, 52. évf. 6. sz. 51–65.
- Oláh Attila (1986): *A Coping Preferenciák – A 80 itemes Coping Preferenciák Kérdőív alkalmazása és jellemzői*. Budapest, MLKT Módszertani Füzetek.
- Salfati, C. Gabrielle (2000): The nature of expressiveness and instrumentality in homicide, implications for offender profiling. In: *Homicide Studies*, Vol. 4. No. 3. 265–293.
- Salfati, C. Gabrielle (2001): A European perspective on the study of homicide. In: *Homicide Studies*, Vol. 5. No. 4. 286–291.
- Salfati, C. Gabrielle (2003): Offender interaction with victims in homicide: A multidimensional analysis of frequencies in crime scene behaviors. In: *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 18. No. 5. 490–512.
- Salfati, C. Gabrielle – Haratsis, Evangelos (2001): A behavioral analysis of Greek homicide. In: *Homicide Studies*, Vol. 5. No. 4. 335–362.
- Sipos Kornél – Sipos Mária – Spielberg, Charles Donald (1988): A Stait-Trait Anxiety Inventory magyar változata. In Mérei Ferenc – Szakács Ferenc (szerk.): *Pszichodiagnosztikai vademecum*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Stauder Adrienne – Konkoly-Thege Barna (2006): Az Észlelt Stressz Kérdőív (PSS) magyar verziójának jellemzői. In: *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 7. évf. 3. sz. 203–216.
- Tremmel Fórián – Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (2009): *Kriminalisztika: Tankönyv és atlasz*. Budapest, Dialog Campus.
- Turvey, Brent E. (2008): *Criminal profiling, third edition: An introduction to behavioral evidence analysis*. London, Elsevier.
- Wright, Kim – Gudjonsson, Gisli H. (2007): The development of a scale for measuring offence-related feelings of shame and guilt. In: *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, Vol. 18. No. 3. 307–316.

Yapp, Jamie Richard (2010): *The profiling of robbery offenders*. Dissertation. Forrás: <http://etheses.bham.ac.uk/1059/1/Yapp10ForenPsyD.pdf> (2014. 01. 05.)

Youngs, Donna – Canter, David V. (2011): Offenders' crime narratives as revealed by the narrative roles questionnaire. In: *International Journal of Offender Therapy and Comparative*, Vol. 57. No. 3. 1–23.

SUMMARY

Difficulties and Attempts in the Domestic Research of Profiling

LEHOCZKI Ágnes

Criminal profiling is the most promising field of applied criminal psychology. There is no doubt that this field is difficult to research although, as foreign literature shows, more and more research is being done. In this paper after a short introduction of basic definitions I describe the stereotypes and misunderstandings that make the unfolding and research of profiling in our country difficult and sometimes impossible. I argue that Hungarian research of the field is important and an essential investment. In the second part of the paper I introduce my doctoral research which focuses on the psychic processes of homicidal perpetrators in the post-offensive phase. After describing the structure of the study I report about the actual status of my work as well. Finally, I write about the methodological difficulties and dilemmas that emerged during the process and draw conclusions from them.